

The Construction of Contemporary “Bru” in Thai-Lao Borderland

Kiattisak Bangperng

Department of Sociology and Anthropology,
Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา 34(1): มกราคม - มิถุนายน 2558

บทความ

การประกอบสร้าง “ความเป็นBru” ร่วมสมัย บนพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว

เกียรติศักดิ์ บังเพลิง

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทความนี้เป็นการพัฒนาประเด็นต่อจากวิทยานิพนธ์เรื่อง
“ชุมชนชาติพันธุ์ ‘Bru’ ร่วมสมัยบนพื้นที่ไทย-ลาว: วิถีชีวิตและการปรับตัวทางวัฒนธรรม”

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บรู เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษามอญ-เขมร อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มีสำเนียงร่วมเชิงชาติพันธุ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการจัดพื้นที่และองค์กรทางสังคม-การเมืองตามระบบความเชื่อดั้งเดิม บทความนี้อภิปรายถึงกระบวนการประกอบสร้าง "ความเป็นบรู" ภายใต้โครงสร้างอำนาจของรัฐไทยและลาว โดยเน้นพิจารณาในสามมิติ ได้แก่ 1) มิติสังคมการเมือง โดยเฉพาะในแง่ที่สัมพันธ์กับอำนาจของรัฐไทยและรัฐลาว 2) มิติการเมืองวัฒนธรรม โดยเฉพาะในประเด็นว่าด้วยพลวัตของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์บรูและลาว และ 3) มิติเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยเฉพาะในประเด็นว่าด้วยการจัดการทรัพยากรและการเคลื่อนย้ายข้ามท้องถิ่นและพรมแดนรัฐชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการก่อรูปอัตลักษณ์ความเป็นบรูร่วมสมัยมีทั้งมิติที่หลอมรวมกับกลไกอำนาจรัฐ ยืดหยุ่นตามกระแสโลกาภิวัตน์ ตลอดจนขีดยึดโยงและสัมพันธ์กับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น

คำสำคัญ: กลุ่มชาติพันธุ์บรู, อัตลักษณ์ชาติพันธุ์, โลกาภิวัตน์, ชายแดนไทย-ลาว

บทคัดย่อ

ABSTRACT

Bru is a Mon-Khmer speaking group living in the Thai-Lao borderland. Their traditional ethnic identity is formed through an indigenous system of belief embedded in spatial and sociopolitical organisation. This article discusses the reification of contemporary Bru identity under modern Thai and Lao states, focusing on three key aspects: 1) social politics, or how Bru have become citizen of the states 2) cultural politics, particularly on the dynamics of Bru and Lao ethnic identities and 3) political economy, specifically on the issues of political ecology and translocal and cross-border mobilities. Cases from field research have illustrated how contemporary Bru identities might be subordinated to state power, transformed through globalisation, but at the same time situated within local culture.

keywords: Bru ethnic group, ethnic identity, globalisation, Thai-Lao borderland

บรู: พื้นที่-โครงสร้างทางสังคมและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

“บรู” เป็นคำเรียกตนเองของกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) สาขาภาษามอญ-เขมร สาขาย่อยกะตือค (Katvuc) (ลูวิไล เปรมศรีรัตน์ 2542, 4; Dang, Chu and Luu 1993; Schliesinger 2003) โดยคำว่า “บรู” หมายถึง ภูเขาหรือคนที่อาศัยอยู่ตามภูเขา ซึ่งสะท้อนรูปแบบการตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่เขาและการดำรงชีพด้วยการทำไร่หมุนเวียน (swidden field) ปัจจุบันประชากรกลุ่มชาติพันธุ์บรู ประมาณ 104,321 คน อาศัยอยู่ในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น หนองคาย มุกดาหาร อุบลราชธานี ของประเทศไทยและในบริเวณภาคใต้ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) โดยตามระบบการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเป็นทางการของ สปป.ลาว ได้กำหนดชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวว่า “กะตาง” (ภิมฉิมเฒ่า 2008, 54) ในขณะที่ประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ลาวมักใช้คำเรียกเหมารวมชาวบรูว่าเป็น “ชา” “ส่วย” “คนป่าคนดง” ฯลฯ ซึ่งสะท้อนทัศนคติที่มองว่าชาวบรูเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ “เป็นอื่น” และต้องระมัดระวังในการมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ดังคำบอกเล่าของชาวลาวบางคนที่ว่า “โตมาก็รับรู้ ว่าคนพวกนี้เป็นชา .... กินอยู่ตามป่าเขา เว่าบ่คือเฮา ถือผีบ่คือเฮา ....”

บทความนี้เป็นกรนำเสนอประเด็นอภิปรายจากการวิจัยภาคสนามของผู้เขียนในถิ่นฐานของชาวบรูบริเวณริมน้ำโขงฝั่งประเทศไทยสองหมู่บ้าน และอีกหนึ่งหมู่บ้านริมน้ำโขงในเขต สปป.ลาว ระหว่าง พ.ศ. 2557-2558 ได้แก่ บ้านสมสนุกและบ้านสายธรา¹ ในเขตอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีประชากรประมาณ 95 และ 63 ครัวเรือนตามลำดับ ส่วนบ้านลาดเสือในเขตเมือง (อำเภอ) ชะนะสมบูน แขวง (จังหวัด) จำปาสัก มีประชากรประมาณ 78 ครัวเรือน ชาวบรูในหมู่บ้านสมสนุกและสายธราเล่าถึงการเคลื่อนย้ายจากถิ่นฐานเดิมใน สปป.ลาว ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันคือประมาณ พ.ศ. 2457 โดยส่วนใหญ่มักอ้างถึงถิ่นฐานเดิมจากบ้านลาดเสือ หมู่บ้านของชาวบรูทั้งในฝั่งไทยและ

¹ ชื่อหมู่บ้านและชื่อบุคคลในบทความนี้เป็นชื่อสมมติทั้งหมด.

สปป.ลาว ตั้งอยู่ในท่ามกลางถิ่นที่อยู่อาศัยของประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ลาวทั้งชาวไทยอีสาน² และชาวลาวใน สปป.ลาว ทำให้มีปฏิสัมพันธ์ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน ขณะเดียวกัน ชาวบรูทั้งในฝั่งไทยและลาวก็ยังคงรับรู้ตัวตนว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน เป็นเครือญาติพี่น้อง มีประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรมร่วมกัน ดังสะท้อนอยู่ในคำกล่าวที่ว่า “บรูคือกัน ป่ทั้งกัน” (*บรูนะระเทร ตอระ ตอระอาย*)

สำเนียงร่วมเชิงชาติพันธุ์ของชาวบรูมีพื้นฐานสำคัญมาจากการจัดพื้นที่และองค์กรทางสังคม-การเมืองตามระบบความเชื่อเรื่องผีหรือวิญญาณที่เรียกว่า “เฮียง” (*Yiang*) ซึ่งแบ่งออกเป็นสองกลุ่มหลักๆ ได้แก่ *เฮียง ซู* (*Yiang Su*) คือ ผีสูงสุดหรือผีธรรมชาติ (*ซู* หมายถึงธรรมชาติ) และ *เฮียง ขนึค* (*Yiang Kaneaq*) หรือผีบรรพบุรุษ (*Vargyas 1996*) ความเชื่อเรื่อง *เฮียง* มีบทบาทกำหนดแบบแผนการจัดพื้นที่และองค์กรทางสังคมวัฒนธรรมและการปกครอง วิถีชีวิตของชาวบรูจึงเต็มไปด้วยกฎเกณฑ์และข้อห้ามต่างๆ (*Schliesinger 2003, 118-120*) ภายใต้การกำกับดูแลตามลำดับชั้นของความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในกลุ่มตระกูล ซึ่งปรากฏอยู่ในแบบแผนเชิงพื้นที่ของการจัดการที่อยู่อาศัย กล่าวคือ สมาชิกของแต่ละกลุ่มตระกูลจะตั้งบ้านเรือนอยู่รายรอบ “เรือนตระกูล” ซึ่งเป็นตัวแทนผีบรรพบุรุษ และมีกฎควบคุมการเข้าออกหมู่บ้านและเรือนตระกูลทั้งของสมาชิกและคนนอกกลุ่มตระกูล

ในส่วนแบบแผนการจัดองค์กรทางสังคม มีการจัดช่วงชั้นของความสัมพันธ์ตั้งแต่ *เจ้าละโว* (ผู้นำชุมชน) มีบทบาทนำในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับ *เฮียง ซู* *เจ้าฮีด* (ผู้นำกลุ่มตระกูล) มีบทบาทนำในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับ *เฮียง ขนึค* ตลอดจนผู้อาวุโสและสมาชิกในชุมชน ซึ่งต่างต้องร่วมกันปฏิบัติตาม “*รีต*” หรือที่บางครั้งชาวบรูอ้างอิงภาษาลาวที่มีนัยใกล้เคียงกันว่า “ฮีด” เพราะแม้จะมีผู้เดียวละเมิดหรือทำผิดฮีด

² ในบทความนี้ผู้เขียนใช้คำว่า “คนไทยอีสาน” แทนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และมีความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมและประเพณีทางศาสนากับกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศลาว.

(ไฉย รัตน์) แต่สมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชนอาจกลายเป็นผู้รับการลงโทษแทนได้ รัตน์ จึงเป็นชุดของกฎเกณฑ์ควบคุมพฤติกรรมที่มีนัยสำคัญต่อการจัดการความสัมพันธ์และความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชน การจัดองค์กรในเชิงพื้นที่และสังคมการเมืองดังกล่าวเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงรักษาโครงสร้างและช่วงชั้นความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกในกลุ่มตระกูลและในชุมชน สมาชิกจะมีความรับผิดชอบร่วมกันในการปกป้องอาณาบริเวณต่างๆ ให้อยู่ในความสมดุล และปฏิบัติตาม รัตน์ อย่างเคร่งครัด ระบบความเชื่อเกี่ยวกับ *เฮียง* จึงเป็นพื้นฐานของการจัดการความสัมพันธ์เชิงพื้นที่และสังคมการเมือง ซึ่งมีส่วนในการประกอบสร้างพรมแดนทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ระหว่างชาวบรูกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

อย่างไรก็ดี กระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมการเมืองภายใต้บริบทของรัฐไทยและสปป.ลาว ในห้วงศตวรรษที่ผ่านมา ได้นำมาสู่การทำทลาย ต่อรอง และปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมของชาวบรูในหลากหลายมิติ บทความนี้จะได้อภิปรายถึงกระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นบรู” ภายใต้โครงสร้างอำนาจรัฐในปริมนทลชายแดนไทย-ลาว โดยเน้นพิจารณาในสามประเด็นหลัก ได้แก่ 1) *ความเป็นบรูในมิติสังคมการเมือง* โดยเฉพาะในแง่ที่สัมพันธ์กับอำนาจของรัฐไทยและรัฐลาว 2) *ความเป็นบรูในมิติการเมืองวัฒนธรรม* โดยเฉพาะในประเด็นว่าด้วยพลวัตของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์บรูและลาว และ 3) *ความเป็นบรูในมิติเศรษฐศาสตร์การเมือง* โดยเฉพาะในประเด็นว่าด้วยการดำรงชีพของชาวบรูภายใต้เงื่อนไขเชิงการเมืองว่าด้วยการจัดการทรัพยากรและการเคลื่อนย้ายข้ามท้องถิ่นและพรมแดนรัฐชาติ ทั้งนี้ กระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างสังคมวัฒนธรรม และการปรับตัวต่อรองกับเงื่อนไขต่างๆ ของชาวบรูในสามประเด็นดังกล่าว มีพลวัตตามเงื่อนไขเฉพาะสถานการณ์และเชื่อมโยงไม่แยกขาดจากกัน การอภิปรายในส่วนต่อไป ไป จึงมีมิติที่เชื่อมโยงระหว่างแต่ละประเด็น ดังรายละเอียดที่จะได้กล่าวต่อไป

ความเป็นบรูในมิติสังคมการเมือง: บรูในฐานะพลเมืองของรัฐไทยและรัฐลาว

ด้วยโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมและพรมแดนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบความเชื่อเฉพาะของชาวบรู ทำให้บรูที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานในเขตเทือกเขาบริเวณแขวงจำปาสักและสะหวันนะเขตเป็นหนึ่งในกลุ่มประชากรที่ถูกมองว่า “เป็นอื่น” ตามคำเรียกเหมารวมว่า “ซ่า” หรือ “ส่วย” ซึ่งถูกกดดันให้ย้ายลงมาตั้งบ้านเรือนในพื้นที่กลุ่มตั้งแต่สมัยที่ดินแดนแถบนั้นยังอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส ก่อนที่ชาวบรูกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่พอใจกับอำนาจปกครองของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสได้ตัดสินใจย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่อีกฟากแม่น้ำโขง ก่อนที่จะได้อพยพครั้งใหญ่มาตั้งถิ่นฐานในเขตประเทศไทยในช่วง พ.ศ. 2457

บรู: ประชากรในโครงสร้างการปกครองของรัฐไทยและลาว

รัฐไทยได้พยายามที่จะหลอมรวมคนกลุ่มต่างๆ เข้ามาสู่ความเป็นชาติ โดยใช้เทคโนโลยีแห่งอำนาจต่างๆ เช่น รูปแบบการปกครอง นโยบายชาติพันธุ์ การศึกษา และศาสนา (Keyes 1979) ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการสร้าง “ความเป็นอื่น” ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เชื่อมโยงกับความมั่นคงของชาติ อันนำไปสู่ความชอบธรรมที่จะหลอมรวมหรือกลืนกลายเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชาติไทย ชาวบรูที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยได้รับการมอบนามสกุลด้วยชุดของคำศัพท์ที่สะท้อนความรู้โดยทั่วไปเกี่ยวกับแบบแผนการดำรงชีพของชาวบรู เช่น “ฟั้งป่า” และ “ฟั้งดง” ซึ่งนอกจากจะเปลี่ยนสถานะชาวบรูเป็นพลเมืองที่มีตัวตนภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ ยังสะท้อนถึงนัยของการผนวกเอาชาวบรูเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นไทย

ในแง่รูปแบบการปกครอง มีการจัดตั้งหมู่บ้านชาวบรูเป็นหน่วยหนึ่งในโครงสร้างการจัดการปกครองท้องถิ่นของรัฐไทย มีผู้ใหญ่บ้านเป็นเสมือนตัวแทนของรัฐในการปกครองดูแล ซึ่งในระยะแรกๆ ผู้ที่ได้รับเสนอชื่อให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมักเป็นผู้ที่มีสถานะเป็นผู้นำตามระบบโครงสร้างสังคมวัฒนธรรมของบรูแต่เดิม ก่อนที่จะค่อยๆ เปลี่ยนไปในระยะ

หลัง ในแง่ระบบการศึกษา ประเทศไทยได้เริ่มจัดการศึกษาระดับประถมให้กับชาวบรูที่หมู่บ้านสมสนุกตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2480 โดยนอกจากจะสอนภาษาไทยเพื่อให้ชาวบรูสามารถติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกได้สะดวกขึ้นแล้ว ยังปลูกฝังความเป็นไทยผ่านแบบเรียนต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ตลอดจนความเป็นไทยในเชิงวัฒนธรรมตามนโยบายของประเทศไทยในสมัยนั้น ซึ่งส่งผลให้ชาวบรูบางคนเริ่มขาดความมั่นใจที่จะสื่อสารด้วยภาษาบรูเมื่อออกมานอกชุมชน เพราะกลัวคนภายนอกมองว่าพวกเขาเป็น “ข้า” ขณะเดียวกัน หลังช่วงปี 2500 เป็นต้นมา ชาวบรูยังได้รับการปลูกฝังค่านิยมให้เคารพในความเป็นชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตระหนักในสถานะความเป็นผู้อพยพที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของกษัตริย์บนผืนแผ่นดินไทย ดังจะเห็นได้จากการประดับประดาชุดหม้อบ้านด้วยพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ธงชาติหรือธงธรรมจักรที่ยังคงพบเห็นได้ในปัจจุบัน

ในประเทศลาว ภายหลังชัยชนะของการปฏิวัติสังคมนิยมใน ค.ศ. 1975 (พ.ศ. 2518) รัฐบาลลาวยังคงดำเนินนโยบายจำแนกประชากรเชิงชาติพันธุ์ในแนวทางเดียวกับที่เจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสใช้จำแนกกลุ่มประชากรในภูมิภาคอินโดจีน (แกรนท์ อีแวนส์ 2549) โดยการกำหนดป้ายชื่อเหมารวมเป็น ลาวลุ่ม ลาวเทิง และลาวสูง เป็นการหลอมรวมประชากรที่หลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้เป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองลาว (Nguyen 2007, 130) แม้ว่าในระยะต่อมาที่มีศูนย์กลางแนวลาวสร้างชาติ (The Lao Front for National Construction: LFNC) รับผิดชอบดูแลนโยบายเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ (Baird and Shoemaker 2008, 27) และเริ่มมีการจัดจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ตามวิธีการทางภาษาศาสตร์ซึ่งแสดงให้เห็นความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น แต่การกำหนดชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวนั้น บางกรณียังขาดการอ้างอิงกับคำเรียกตนเองและสำนึกทางชาติพันธุ์ของกลุ่มประชากร เช่น กรณีชาวบรูที่เอกสารของทางการลาวระบุว่าในกลุ่มชาติพันธุ์ “กะตาง” แต่ผู้วิจัยพบว่าในชีวิตประจำวัน พวกเขาใช้ชื่อเรียกและระบุตัวตนเองเป็น “บรู” มากกว่า

รัฐลาวใช้เครื่องมือที่คล้ายคลึงกับรัฐไทยในการหลอมรวมชาวบรูให้เป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองลาว มีการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อสอนภาษาลาวและความเป็นลาวภายใต้อุดมการณ์

สังคมนิยม ให้ความเสมอภาคระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และหญิงชาย แต่ในขณะเดียวกันก็มีความพยายามควบคุมและจัดการกลุ่มชาติพันธุ์อย่างต่อเนื่อง แม้ภายหลังจากที่ สปป.ลาว ได้หันมาเน้นการสร้างความก้าวหน้าและความเติบโตทางเศรษฐกิจตามนโยบายจินตนาการใหม่ (ค.ศ. 1986 / พ.ศ. 2529) บางครั้งกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยยังถูกมองว่าเป็นปัญหาของการพัฒนา (ภูมิวิไล ศิริพลเดช 2550) ดังจะเห็นได้จากเอกสารเผยแพร่ของกระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม ที่มุ่งให้ข้อมูลกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เกี่ยวกับแบบแผนการดำรงชีวิตตามจารีตประเพณีอันดีงามของชาติ เพื่อสนับสนุนนโยบายการพัฒนาชาติลาวและสอดคล้องกับวัฒนธรรมที่ก้าวหน้าของมวลมนุษย (ธีรพันธ์ ล. ทองคำ 2544, 78-81) ในแง่รูปแบบการปกครอง การจัดระเบียบโครงสร้างการปกครองแบบใหม่ทำให้หมู่บ้านกลายเป็นหน่วยสังคมทางการเมืองหนึ่งของรัฐสังคมนิยม ที่มีตัวแทนสมาชิกพรรคประชาชนปฏิวัติลาว นายบ้าน ตำรวจบ้าน ฯลฯ กลายเป็นหน่วยทางการเมืองที่มีบทบาทเหนือโครงสร้างการจัดองค์กรทางสังคมตามระบบความเชื่อเดิม อย่างไรก็ตาม น่าสนใจว่าในกระบวนการนี้ ชาวบรูได้เข้าไปมีส่วนร่วมโดยการเป็นเจ้าหน้าที่รัฐหรือสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และบางกรณีมีการจួយใช้ประโยชน์เพื่อสมาชิกในกลุ่มตระกูลของตน เช่น อาศัยความเป็นเครือญาติในการรับประกันการเดินทางข้ามแดนของญาติพี่น้องจากฝั่งประเทศไทย เป็นการรักษาเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมตามโครงสร้างเดิมให้ดำรงอยู่ไปพร้อมๆ กัน

บรูในฐานะพลเมืองชาวพุทธ

ศาสนาพุทธเป็นอีกหนึ่งในกลไกสำคัญทั้งของไทยและรัฐลาวในการผนวกรวมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เข้ามาเป็นพลเมืองของรัฐชาติ โดยผ่านกระบวนการปรับเปลี่ยนจากระบบความเชื่อดั้งเดิมซึ่งถูกมองว่าเป็นสัญลักษณ์ของความไม่เจริญ มานับถือศาสนาที่ได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นทางการจากรัฐอย่างศาสนาพุทธ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย มีการส่งพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายจากกรุงเทพมหานคร มาประจำการที่หัวเมืองอุบลใน พ.ศ. 2394 แล้วขยายไปทั่วภาคอีสานในเวลาต่อมา (เปรมวิทย์ ท่อแก้ว 2534, 67-75) ซึ่งนอกจากจะมีบทบาทในการเผยแผ่พุทธศาสนาแล้วยังเป็นกำลังสำคัญในการจัดการศึกษา

แบบใหม่ เน้นปลูกฝังหน้าที่พลเมืองไทยให้กับประชาชนชาวอีสาน (จารุวรรณ ธรรมวัตร 2538, 87-91) หญิงสูงอายุในหมู่บ้านชาวบรูเล่าว่าเมื่อแรกมีพระลุดงค์เดินทางเข้ามาในหมู่บ้านนั้น บางคนกลัวและวิ่งไปหลบซ่อน บางกลุ่มที่ไม่ยอมเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ ได้พากันย้ายออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่อีกฟากของหมู่บ้าน แต่ก็ถูกกดดันให้กลับเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านด้วยเหตุผลทางการปกครอง จนท้ายที่สุด ระบบความเชื่อดั้งเดิมที่ปรากฏอยู่ในแบบแผนเชิงพื้นที่ของชาวบรูก็ถูกครอบทับด้วยการสถาปนาวัดในพุทธศาสนา จากแต่เดิมที่มี “ผีคุ้มครอง” ในฐานะสมาชิกของกลุ่มตระกูลหรือชุมชนที่ดี ชาวบรูต้องยอมรับวิถีปฏิบัติของศาสนาทางการด้วยการ “คืนฮีด” (*ละละวี๊ด*) หรือแสดงความจำนงว่าต้องการยกเลิกการนับถือผีตามระบบความเชื่อดั้งเดิม เพื่อเป็น “พลเมืองที่ดี” ในกระบวนการสร้างชาติและความเป็นไทย

ในกรณีของชาวบรูที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศลาว รัฐเริ่มมีบทบาทเข้ามาควบคุมระบบความเชื่อดั้งเดิมภายหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นสังคมนิยม รัฐสังคมนิยมลาวเห็นว่าระบบความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมเป็นตัวแทนของความล้าหลัง แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ปฏิเสธศาสนาทางการอย่างศาสนาพุทธ สถาบันพุทธศาสนาในลาวมีบทบาทสนับสนุนการเผยแผ่ศาสนาและให้การศึกษาควดูไปกับอุดมการณ์ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ซึ่งส่งเสริมให้องค์กรสงฆ์มีบทบาทในการผนวกรวม “ฮีดครอง” ต่างๆ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนา อดีตนายบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) บ้านลาดเสือเล่าว่าเจ้าหน้าที่รัฐลาวได้พาพระสงฆ์เข้ามาจำวัดอยู่ในหมู่บ้าน และคอยส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจตราเป็นระยะ ในที่สุด ชาวบรูต้องค่อยๆ ตัดสินใจคืนฮีดตามแนวทางของชาวบรูที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย ภายหลังจากที่ชาวบรูจากฝั่งไทยได้อัญเชิญผีกลับมายังบ้านถิ่นฐานเดิมในลาว ปัจจุบันชาวบรูได้ปรับแบบแผนการบูชา *เฮียง ฮู* ในสถานะที่เทียบเคียงได้กับ “ผีปู่ตา” ในวัฒนธรรมลาว และยังคงเหลือชาวบรูที่นับถือผีตามระบบความเชื่อดั้งเดิมอยู่เพียงสองตระกูล หนึ่งในนั้นเป็นครอบครัวของ *เจ้าละโบ* ของหมู่บ้าน ซึ่งได้เคยพยายามคืนฮีดมาหลายครั้งแล้ว แต่มีสมาชิกในครอบครัวที่ถูกลงโทษจากผีทำให้เจ็บป่วยและเสียชีวิต จึงต้องทำพิธีกลับเข้ามานับถือผีอีก *เจ้าละโบ* ผู้นี้ให้ความเห็นว่าอาจด้วยสถานะเชิงพิธีกรรมของเขา ทำให้ผีไม่ยอม

ให้เขาและครอบครัวคืนชีวิต อย่งไรก็ดี เขาคิดว่าหากเขาเสียชีวิตและไม่มีผู้สืบทอดตำแหน่ง *เจ้าละโว้* ลูกหลานของเขา น่าจะคืนชีวิตและกลายเป็นพลเมืองชาวพุทธไปในที่สุด

นอกจากกระบวนการหลอมรวมผ่านกลไกเชิงอำนาจของรัฐไทยและรัฐลาวแล้ว โครงสร้างสังคมวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบความเชื่อแบบดั้งเดิมของชาวยุยัง ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอันสืบเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม โดยเฉพาะกับวัฒนธรรมหลักในท้องถิ่นอันได้แก่วัฒนธรรมลาว ดังจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไปนี้

บูรณมิตินิยมเมืองวัฒนธรรม: ความเป็นบูรณที่สัมพันธ์กับความเป็นลาว

ในบริบทของรัฐชาติไทย กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออาจมีสถานะดังที่ ธงชัย วินิจจะกุล เสนอว่าเป็น “คนอื่นภายในชาติเดียวกัน” (Winichakul 2000) และต้องเผชิญกับกระบวนการที่ย้อนแย้งของการสร้างภาพเหมารวมว่าเป็นอื่น เป็นคนบ้านนอก หรือ เป็น “ลาว” (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ 2542) แต่ขณะเดียวกันก็มีความพยายามหลอมรวมให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของชาติไทย โดยลดทอนความเชื่อมโยงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กับลาวในดินแดนอีกฟากของแม่น้ำโขง (ณรงค์ อาจสมิติ 2555, 60) อย่งไรก็ดี กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีจำนวนประชากรน้อยกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาวในพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำโขง ก็มีสถานะที่อาจเรียกได้ว่ามี “ความเป็นอื่น” ซ่อนอยู่ใน “ความเป็นอื่น” ของวัฒนธรรมลาวอีกชั้นหนึ่ง โดยปรากฏในคำเรียกเหมารวมกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ รวมทั้งชาวยุยังว่าเป็น “ซ่า” หรือ “ส่วย” ดังที่กล่าวถึงในตอนต้นของบทความ ชาวยุยังไม่เพียงต้องเผชิญกับกระบวนการกลืนกลายทางวัฒนธรรมผ่านกลไกอำนาจรัฐ หากยังเป็นส่วนหนึ่งของการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะชี้ให้เห็นพลวัตของปฏิสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างวัฒนธรรมบูรณกับวัฒนธรรมลาว โดยเฉพาะในมิติที่สะท้อนให้เห็นความเป็นผู้กระทำการของชาวยุยัง ผ่านกระบวนการนิยามตัวตนและประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นบูรณในสังคมร่วมสมัย ดังต่อไปนี้

บูรในบริบทพหุวัฒนธรรมนิยม

หลังจากยุคสมัยของการหลอมรวมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติใน สปป.ลาว แม้รัฐสังคมนิยมจะประกาศนโยบายที่เน้นความเท่าเทียมเสมอภาค แต่ในทางปฏิบัติ กระบวนการเปลี่ยนประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยให้เป็นลาวยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ส่วนในประเทศไทย นับจากทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา เริ่มมีการปรับเปลี่ยนนโยบายมาให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมชุมชน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล 2548, 13-17) ส่งผลให้การดำเนินนโยบายชาติพันธุ์เริ่มหันมาตระหนักในสิทธิ์และการดำรงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และนำไปสู่การรับรองในเชิงกฎหมายให้กับกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์หลายๆ กลุ่ม (ดู ศิริจิต สุนันตีะ 2556, 19) ในแง่นี้ อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีพื้นที่ในการปรับตัวต่อรองกับอำนาจรัฐมากขึ้น “ความเป็นอื่น” และแตกต่างจากศูนย์กลางของอำนาจหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นกระแสหลัก ไม่ได้ถูกเหมารวมในเชิงลบเสมอไป แต่ได้รับการผนวกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการให้คุณค่าแบบพหุวัฒนธรรมนิยม

อย่างไรก็ดี มีประเด็นวิพากษ์ว่าการให้คุณค่ากับความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมดังกล่าวอาจเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการกับ “ความเป็นอื่น” ให้สยบยอมต่อโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม เช่น ถูกลดทอนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หรือถูกผนวกรวมเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หนุนเสริมความเป็นชาตินิยม ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมและส่งเสริมความชอบธรรมของอำนาจจากศูนย์กลาง (ดู ศิริจิต สุนันตีะ 2556, 9-18) กระนั้นก็ตาม ผู้เขียนพบว่ากระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมของชาวบูรที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ตลอดจนการเชื่อมโยงวัฒนธรรมบูรกับวัฒนธรรมลาวภายใต้บริบทของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ได้สะท้อนให้เห็นกลไกที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ใช้ในการปรับตัว ต่อรอง หรือประดิษฐ์สร้าง เพื่อดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และแบบแผนทางวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่แต่ละชุมชนต้องเผชิญ ซึ่งดำเนินไปพร้อมกับการเปิดรับวัฒนธรรมอื่นๆ ตามพลวัตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ-การเมืองระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ (ดู Condominas 1990, 70-73)

หรือด้วยวัตถุประสงค์ในเชิงสังคม-เศรษฐกิจ (Seidenfaden 1952, 159) ดังจะได้นำเสนอผ่านสองประเด็นอภิปรายต่อไปนี้

“ความเป็นลาว” กับเครือข่ายบูรุษข้ามพรมแดน

กระบวนการหลอมรวมเป็นพลเมืองของชาติและการปฏิสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมส่งผลให้พรมแดนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวบรูพม่าเลื่อน การคืนชีวิตภายใต้เงื่อนไขของการเป็นพลเมืองของชาติ ในขณะที่เดียวกันก็มีส่วนผลักดันให้ชาวบรูเปิดรับวัฒนธรรมลาวผ่านวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนา “ความเป็นบรู” ในบริบทสังคมร่วมสมัยจึงก่อรูปจากอัตลักษณ์เชิงสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมบรู ลาว และไทย ใน สปป.ลาว การถูกกดดันให้ย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานในที่ราบลุ่ม นำมาสู่การอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนบรูและชุมชนลาว ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในระยะแรกถูกจำกัดด้วยอคติเชิงชาติพันธุ์ที่ชาวลาวมีต่อกลุ่มคนที่พวกเขาเรียกว่า “ซ่า” และอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบความเชื่อดั้งเดิม จนต่อมากลไกของกระบวนการหลอมรวมให้เป็นพลเมืองรัฐได้มีส่วนสลายกำแพงด้านภาษาตลอดจนความจำเป็นในการปรับวิถีการดำรงชีพมาเป็นผู้ทำนาในที่ลุ่ม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวบรูค่อยๆ ซึมซับรับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวมากขึ้น ปัจจุบันหมู่บ้านบรูโดยเฉพาะที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนเมืองมีแนวโน้มจะรับเอาทั้งภาษาและวัฒนธรรมลาวมาใช้ในระดับชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมด ยังคงเหลือผู้อาวุโสเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่สามารถพูดภาษาบรูและมีความทรงจำเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชน

อย่างไรก็ดี ในกรณีของหมู่บ้านชาวบรูที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ผู้เขียนพบว่า มีพลวัตของปฏิสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างวัฒนธรรมบรูกับวัฒนธรรมลาว ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมลาวมีนัยเชื่อมโยงกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บนสองฝั่งแม่น้ำโขง ทั้ง “คนไทยอีสาน” ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยและชาวลาวในสปป.ลาว เมื่อชาวบรูจำเป็นต้องเปิดรับวัฒนธรรมลาวด้วยเงื่อนไขเชิงสังคมการเมือง ก็ได้เชื่อมโยงชุมชนบรูเข้ากับเครือข่ายวัฒนธรรมลาวข้ามพรมแดนไปพร้อมกันด้วย ชาวบรูในหมู่บ้านทั้งสามจึงมีแนวโน้มที่จะนำเสนอตัวตนและแสดงอัตลักษณ์ที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจกรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมข้ามพรมแดน เช่น ชาวบรูในหมู่บ้านลาดเสือ

แม้ปัจจุบันจะมีวิถีชีวิตตามกรอบวัฒนธรรมลาวเป็นหลัก แต่ยังคงเลือกอ้างอิงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมบรูบางอย่าง เช่น ภาษา กลุ่มตระกูล ความทรงจำร่วม เพื่อแสดงความเป็นบรูที่เชื่อมโยงกับเครือญาติพี่น้องทั้งในฝั่งลาวด้วยกันและกับเครือญาติชาวบรูในประเทศไทย แต่ในขณะเดียวกัน การไปมาหาสู่ระหว่างเครือญาติบรูทั้งสองฝั่งในปัจจุบันมักเป็นไปตามเงื่อนไขเชิงพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในวัฒนธรรมลาว เช่น ไปร่วมงานบุญเวสหรืองานเฉลิมฉลองต่างๆ ที่ผสมทั้งความเป็นบรูและลาวเข้าไว้ด้วยกัน

ความเป็นบรูที่เชื่อมกันด้วยวัฒนธรรมลาวดังกล่าว เป็นพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ดั่งมีคำพูดติดปากหยอกล้อกันว่า “ขึ้นไปกินปลา ลงมากินข้าว” หมายถึงการที่ชาวบรูจากฝั่งลาวมักได้ของฝากเป็นปลาจากญาติพี่น้องในหมู่บ้านบรูฝั่งไทย ในขณะที่ผู้มาเยือนจากฝั่งไทยซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง มักได้รับข้าวสารจากชาวบรูในหมู่บ้านฝั่งลาวที่ส่วนใหญ่มีผลผลิตข้าวส่วนเกินจากการบริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้ชาวบรูยังขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจผ่านกลไกสร้างเครือญาติเชิงสมมติ (fictive kinship) บนพื้นฐานของการอ้างอิงอัตลักษณ์ความเป็นลาว เช่น การผูกเสี่ยว หรือการมีพ่อฮักแม่ฮักเป็นชาวลาว อันเป็นเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญในกิจกรรมทางสังคม-เศรษฐกิจข้ามพรมแดนไม่น้อยไปกว่าเครือข่ายภายในกลุ่มญาติพี่น้องชาวบรูด้วยกัน และสุดท้าย ในบางกรณี ผู้เขียนพบว่าชาวบรูที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเลือกแสดงตัวตนเป็นพลเมืองไทยในการแลกเปลี่ยนสินค้าข้ามแดน

“ความเป็นบรู” ในบริบทวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

หนึ่งในโลกที่รัฐไทยใช้ควบคุมและจำกัดการใช้พื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ คือการประกาศพื้นที่เขตป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติครอบคลุมพื้นที่ที่มีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งหมู่บ้านอยู่เดิม ในกรณีของที่ตั้งหมู่บ้านสมสนุกและหมู่บ้านสายธารา ได้แยกกันกลายเป็นส่วนหนึ่งของวนอุทยานดงหินกอง (ประกาศเมื่อ พ.ศ. 2522) และเขตป่าสงวนดงภูไหล่น (ประกาศเมื่อ พ.ศ. 2526) ก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นเขตอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ ใน พ.ศ. 2524 และอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ใน พ.ศ. 2534 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันสถานะของที่ตั้งดังกล่าวได้กลายเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ชุมชนชาวบรูมีบทบาทในหลากหลาย

กิจกรรมที่สืบเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะหมู่บ้านสายธารา ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับผาแต้มมากกว่าหมู่บ้านสมสนุก นอกจากนี้จะอยู่ในท่ามกลางพื้นที่ที่ได้รับ การพัฒนาเชิงกายภาพเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงกรณีที่ชาวบรูบางครัวเรือนปรับที่ อยู่อาศัยของตนเองเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์แล้ว อัตลักษณ์วัฒนธรรมของ ชาวบรูยังถูกแปรให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งในแง่หนึ่งเป็นกระบวนการสร้างภาพ ตัวแทนที่ลดทอนความซับซ้อนและผลิตซ้ำภาพเหมารวมของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เรียบง่าย และแปลกตา ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวบรูพยายามนำเสนอวิถีชีวิต “ดั้งเดิม” ที่มีความ ผูกพันกับธรรมชาติ ภูเขา สายน้ำ และเกาะแก่งต่างๆ ในพื้นที่ สื่อสารด้วยภาษาพื้นเมือง และดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย

ในอีกแง่หนึ่ง การแปร “วัฒนธรรมบรู” ให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวก็สะท้อนให้ เห็นความเป็นผู้กระทำการของชาวบรูในกระบวนการประดิษฐ์ประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว ชาวบรูในหมู่บ้านสายธาราได้มีส่วนร่วมในการจัดแสดงจำลองวิถีชีวิตของ “มนุษย์ถ้ำ” ซึ่ง เชื่อมโยงกับภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์บนผาแต้ม ขณะเดียวกันก็ได้รับการสนับสนุน จากหน่วยงานรัฐในการประดิษฐ์เพลงและการฟ้อนรำแบบ “บรู” เพื่อจัดแสดงให้นักท่องเที่ยว ชม ผู้แต่งเพลงและออกแบบท่าฟ้อนดังกล่าวเล่าให้ผู้เขียนฟังว่าเขาแต่งทำนองเพลงขึ้นมา ใหม่และประยุกต์เนื้อหาจากเรื่องเล่าเกี่ยวกับการอพยพเข้ามาในประเทศไทยของชุมชน นอกจากนี้เขายังมีส่วนร่วมในการออกแบบท่าฟ้อน โดยผสมผสานจากท่าฟ้อนของกลุ่ม ชาติพันธุ์ภู่อและผู้ไทที่เขาได้เคยเห็นมา ในส่วนของผู้แสดงก็ไม่จำกัดเฉพาะชาวบรูเท่านั้น โดยสามารถให้ชาวไทยอีสานเข้ามาสวมบทบาทเป็นชาวบรูเมื่อขาดผู้แสดงได้ การประดิษฐ์ สร้างวัฒนธรรมบรูเพื่อการท่องเที่ยวจึงมีรูปแบบที่ค่อนข้างหลากหลาย ดังเช่นการนำเสนอ การแต่งกายแบบประเพณีที่แตกต่างกันระหว่างในหมู่บ้านสายธาราและหมู่บ้านสมสนุก โดยที่ชาวบรูทั้งสองหมู่บ้านต่างก็ยืนยันว่าเป็นเครื่องแต่งกายแบบบรูด้วยกันทั้งคู่

อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายในการเลือกใช้ประโยชน์จากภาพตัวแทนทาง วัฒนธรรมและความเป็นผู้กระทำการในกระบวนการประดิษฐ์ประเพณีของชาวบรู ยังตั้งอยู่ บนพื้นฐานของการต่อรองกับกลไกอำนาจรัฐซึ่งสร้างข้อจำกัดในการใช้พื้นที่และทรัพยากร และผลักดันให้ชาวบรูต้องปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำรงชีวิตเพื่อเข้าสู่ระบบของอุตสาหกรรม

การท่องเที่ยวอย่างเต็มตัว โดยตัวอย่างของปรากฏการณ์ที่เป็นการปรับเปลี่ยนในระดับโครงสร้างอย่างชัดเจน คือการที่ชาวหมู่บ้านสายธาราตัดลิ้นใจประกอบพิธีคืนฮีตพร้อมกันทั้งหมู่บ้านใน พ.ศ. 2530 ซึ่งนอกจากจะเป็นผลของกระบวนการหลอมรวมชาวบูรเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองรัฐไทยผ่านกลไกของพุทธศาสนาดังได้กล่าวถึงแล้ว ยังเป็นช่วงปีที่รัฐบาลประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยอีกด้วย

บูรในมิติเศรษฐศาสตร์การเมือง

ดังกล่าวมาแล้วว่าชาวบูรต้องผ่านกระบวนการหลอมรวมเป็นพลเมืองของรัฐไทยอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย โดยมีแนวโน้มจะเลือกยุทธวิธีต่อรองกับกลไกอำนาจรัฐด้วยการให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อให้เกิดการยอมรับในฐานะพลเมืองที่ดี เช่น ในยุคสงครามเย็นโดยเฉพาะหลังการสถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวใน ค.ศ. 1975 (พ.ศ. 2518) รัฐไทยมีแนวคิดให้ย้ายหมู่บ้านชาวบูรไปตั้งใน “นิคมสร้างตนเอง” ที่รัฐจัดพื้นที่ไว้ให้ แต่ชาวบูรได้แสดงความจำนงที่จะอยู่ในพื้นที่เดิม โดยต้องยอมแลกกับการจัดระเบียบพื้นที่อยู่อาศัยตามผังหมู่บ้านของทางการไทย การเลือกยุทธวิธีต่อรองดังกล่าว ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ลดทอนบทบาทของโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจตามโครงสร้างการจัดองค์กรทางสังคมแบบเดิม เนื่องจากการจัดสรรที่อยู่อาศัยตามผังหมู่บ้านของทางการไทยใช้วิธีการให้สมาชิกในชุมชนจับสลากที่อยู่ใหม่ ทำให้ไม่สามารถเลือกตั้งบ้านเรือนตามโครงสร้างแบบกลุ่มตระกูลได้ ชุมชนบูรได้กลายเป็นหน่วยทางการปกครองในโครงสร้างของรัฐไทย มีสถานะเป็นหมู่บ้านที่มีผู้นำจากระบบเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนพบว่าแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกตามโครงสร้างการจัดองค์กรทางสังคมแบบเดิมของชาวบูร ยังคงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญและเป็นพื้นฐานเชื่อมโยงชุมชนชาวบูรกับโครงสร้างทางสังคม-การเมือง-เศรษฐกิจในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย โดยเฉพาะในประเด็นความสัมพันธ์กับเครือข่ายการเมืองท้องถิ่น การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และการเคลื่อนย้ายประชากรเพื่อเป้าหมายเชิงเศรษฐกิจ ดังจะได้อภิปรายต่อไปนี้

เครือข่ายการเมืองท้องถิ่นและความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์

เครือข่ายการเมืองในระดับท้องถิ่นของชาวลาวเป็นการผสมผสานทั้งเครือญาติตามโครงสร้างกลุ่มตระกูลดั้งเดิม เครือข่ายทางสังคมข้ามชาติพันธุ์-วัฒนธรรม และเครือข่ายกับนักการเมืองหรือเจ้าหน้าที่รัฐ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ตั้งแต่ในระดับชีวิตประจำวันที่ชาวลาวบางคนอาจอ้างอิงว่ารู้จักคุ้นเคยกับนักการเมืองท้องถิ่นหลังจากมีโอกาสได้ร่วมรับประทานอาหารด้วยเป็นครั้งคราว และในระดับของผู้นำชุมชน เช่น ชาวลาวที่เป็นหัวหน้าให้แก่นักการเมือง มักได้รับความช่วยเหลือในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น หรือให้ความช่วยเหลือในการเข้าถึงงบประมาณของรัฐ ดังในกรณีของ เล็ก อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านสมสนุก ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านได้พยายามสร้างสายสัมพันธ์กับนักการเมืองหรือเจ้าหน้าที่รัฐ จนสามารถดึงงบประมาณมาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านโครงการก่อสร้างต่างๆ ในขณะที่เดียวกันก็ได้พัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ซึ่งส่งผลให้คนในตระกูลของเขาอีกหลายคนได้มีบทบาทในท้องถิ่น ทั้งในฐานะนักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐสืบต่อมา หนึ่งในนั้นคือ ไก่ บุตรชายของเล็ก ซึ่งปัจจุบันมีอายุเกือบหกสิบปีแล้ว ไก่ตามรอยเส้นทางการเมืองของบิดาด้วยการเป็นผู้ใหญ่บ้านและสร้างสายสัมพันธ์ด้วยการเป็นหัวหน้าให้แก่นักการเมืองท้องถิ่น ส่วนเจ้าหน้าที่รัฐได้อาศัยความเป็น “คนกว้างขวาง” ของไก่ เมื่อจำเป็นต้องจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนชายแดนทั้งในพื้นที่ประเทศไทยและลาว ในขณะเดียวกัน ไก่เป็นแกนนำช่วยกระจายข่าวเชิญชวนคนไปร่วมกิจกรรมทำบุญกับเครือญาติชาวลาวและเครือข่ายชาวลาวในประเทศลาว อีกทั้งยังช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางข้ามแดนตลอดจนเจรจาไกล่เกลี่ยกับเจ้าหน้าที่รัฐทั้งฝั่งประเทศไทยและลาวในกรณีที่มีปัญหา

ในทางกลับกัน ไก่ได้อาศัยสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงทั้งเครือญาติ เครือข่ายทางสังคม และการเมือง เป็นปัจจัยสนับสนุนการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ผ่านเครือญาติเชิงสมมติ ทำให้ไก่อมีความผูกพัน “ฮักแพง” กับผู้นำชุมชนลาวทั้งในฝั่งประเทศไทยและ สปป.ลาว และเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการดำรงชีพของไก่ ซึ่งปัจจุบันเริ่มสูงวัยและพึ่งพารายได้จากลูกๆ ที่ย้ายถิ่นไปทำงานอยู่ตามเมืองใหญ่ โดยต้องรับภาระช่วยเหลือดูแลหลานให้ด้วย การเดินทางไปร่วมงานบุญ โดยเฉพาะ

ในหมู่บ้านทางฝั่งลาว ได้นำไปสู่การแลกเปลี่ยนของกินของใช้ในระดับบุคคล ซึ่งไ้สามารถนำกลับมาบริโภคใช้สอยในครัวเรือนได้ ในขณะที่สายสัมพันธ์กับนักการเมืองช่วยไ้ไ้สามารถเข้าถึงสิทธิพิเศษต่างๆ เช่นโครงการที่รัฐให้ความช่วยเหลือปรับปรุงที่อยู่อาศัยของผู้มีฐานะยากจน ซึ่งต่อมากลายเป็นข้อครหาและประเด็นโจมตีทางการเมืองจากกลุ่มตระกูลซึ่งเป็นคู่แข่งทางการเมืองในหมู่บ้าน บทบาทของเครือข่ายการเมืองระดับท้องถิ่น เครือญาติ และเครือข่ายทางสังคมข้ามพรมแดนปรากฏเด่นชัดในปริมนทลของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ดังจะได้นำเสนอประเด็นอภิปรายจากกรณีตัวอย่างในหัวข้อต่อไป

เครือข่ายทางสังคมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

การประกาศเขตวนอุทยานและต่อมาเป็นที่อุทยานแห่งชาติ ส่งผลกระทบอย่างมากต่อวิถีการดำรงชีพของชาวบรูที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณดังกล่าว ต้องยุติการทำไร่หมุนเวียนและไม่สามารถเข้าไปหาของป่าในพื้นที่ควบคุมได้ บางครัวเรือนต้องกลายเป็นผู้ไร้ที่ทำกิน แม้แต่พืชผักสวนครัวก็ต้องหาซื้อจากตลาด การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติจึงมีนัยสำคัญต่อการดำรงชีพ จนบางกรณีกลายเป็นประเด็นขัดแย้งในชุมชน อย่างเช่นโครงการสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมแม่น้ำในหมู่บ้านสมสนุก ซึ่งมีทั้งกลุ่มชาวบรูที่สนับสนุนและต่อต้านโครงการดังกล่าว กลุ่มที่สนับสนุนถูกมองว่าเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากนายทุน ซึ่งมีสายสัมพันธ์กับผู้นำทางการเมืองในหมู่บ้าน ผู้ที่เห็นด้วยกับโครงการต้องการให้มีการขุดเจาะหินในหมู่บ้านไปสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งเพื่อเป็นการเพิ่มพื้นที่ราบให้ตนได้ใช้ประโยชน์ ส่วนกลุ่มที่ต่อต้าน เป็นกลุ่มที่พยายามต่อรองให้ผู้รับเหมาขุดดินจากริมตลิ่งมาให้ชาวบ้านได้ใช้เพาะปลูกในครัวเรือน เพราะพวกเขาจะไม่สามารถทำการเพาะปลูกบนตลิ่งได้อีกภายหลังการก่อสร้างเขื่อนเสร็จสมบูรณ์ เมื่อผู้รับเหมาไม่ยินยอมนำดินมามอบให้ใช้เพาะปลูกในครัวเรือน ประกอบกับขั้นตอนการระเบิดหินทำให้เกิดเสียงรบกวนและฝุ่นฟุ้งกระจายไปทั่วทั้งหมู่บ้าน ชาวบรูกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการจึงพยายามยื่นเรื่องร้องเรียน แต่ผู้นำทางการเมืองในชุมชนกลับเก็บจดหมายร้องเรียนไว้ ไม่นำเสนอต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ ขณะที่ผู้รับเหมาแสดงความรับผิดชอบเพียงการปรับเปลี่ยนเวลาปฏิบัติงานไม่ให้รบกวนผู้อยู่อาศัย และเพิ่มการฉีดน้ำควบคุมไม่ให้ฝุ่นฟุ้งกระจายมากเกินไป แต่ไม่ตอบสนอง

ข้อเรียกร้องเกี่ยวกับการส่งมอบดินเพื่อการเพาะปลูก จึงนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสายสัมพันธ์ระหว่างบริษัทผู้รับเหมาก่อสร้างกับผู้นำทางการเมืองในชุมชน เช่น คำบอกเล่าเกี่ยวกับการไต่สวนที่ดินปรับหน้าดินในลักษณะที่เป็นการเพิ่มพื้นที่ให้กับเครือญาติของตนเอง เป็นต้น

การย้ายถิ่นฐานมาตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำโขง ทำให้ชาวบรูในประเทศไทยต้องเรียนรู้วิธีการดำรงชีพด้วยการหาปลาหลายชั่วรุ่น จนทำให้ชาวบรูส่วนหนึ่งเลือกนิยามความเป็นบรูในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีชีวิตผูกพันกับสายน้ำ ดังที่ชาวบรูคนหนึ่งบอกกับผู้เขียนว่า จะไม่เลิกหาปลาเพราะว่าทำกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ ภาพตัวแทนความเป็นบรูในมิติดังกล่าว ยังได้รับการผลิตซ้ำเพื่อนำเสนอผ่านสื่อ เช่น *รายการที่นี้บ้านเรา* ตอน “บรู ราชันย์แห่งสายน้ำ” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 อย่างไรก็ดี นับจากช่วงหลังทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา เมื่อความนิยมบริโภค “ปลาน้ำโขง” เพิ่มขึ้นและทำให้ปลามีราคาสูงขึ้น จึงเริ่มมีการครอบครองและจำกัดการเข้าถึงแหล่งหาปลาซึ่งแท้ที่จริงแล้วเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งน้ำสาธารณะ มีการประกาศความเป็นเจ้าของคั้งน้ำต่างๆ ตามลำน้ำโขงด้วยการกางมอหาปลาไว้เป็นประจำเพื่อกันไม่ให้ชาวประมงรายอื่นเข้ามาหาปลาในบริเวณดังกล่าว ชาวบรูบางส่วนจึงต้องไปเช่าพื้นที่หาปลาริมฝั่งแม่น้ำโขงในเขต สปป.ลาว โดยอาศัยเครือข่ายทางสังคม-เศรษฐกิจบนพื้นฐานของการอ้างอิงอัตลักษณ์ความเป็นลาวในรูปแบบเครือญาติเชิงสมมติ หรือที่ชาวบรูเรียกว่าเป็นการให้ “ญาติพี่น้องทำกิน” ซึ่งในบางกรณีเป็นการเช่าตลอดชีพและสามารถส่งมอบสิทธิ์ให้ลูกหลานเข้ามาทำมาหากินสืบต่อได้ด้วย

นอกจากข้อจำกัดเรื่องพื้นที่หาปลาแล้ว จำนวนปลาน้ำโขงที่หาได้ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ชาวบรูบางคนได้เข้าร่วมในขบวนการ “ล้อมปลา” โดยนำปลาเลี้ยงมาสมอ้างเป็นปลาน้ำโขงเพื่อขายภายในท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็ขายปลาน้ำโขงให้ผู้รับซื้อที่ให้ราคาสูงกว่าเพื่อนำกลับไปขายในเขตภาคกลางหรือกรุงเทพมหานคร จะเห็นว่าชาวบรูเลือกอ้างอิงอัตลักษณ์ที่หลากหลายในการแสดงตัวเป็น “ญาติพี่น้องทำกิน” เพื่อการเข้าถึงพื้นที่หาปลา หรือการเข้าร่วมขบวนการ “ล้อมปลา” ดังกรณีของ *ชนุน* ผู้ค้าปลาชาวบรูวัยห้าสิบกว่าปี ชนุนเกิดใน สปป.ลาว ก่อนจะย้ายตามพ่อแม่มาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย

และต่อมาได้แต่งงานกับลูกสาวของเล็ก ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เขาได้เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อยู่หนึ่งสมัย ชนุนจึงมีเครือข่ายทางสังคม-เศรษฐกิจที่ครอบคลุมทั้งชาวไทยอีสานและชาวลาวใน สปป.ลาว จนสามารถใช้วิธีการโทรศัพท์สอบถามเส้นทางของปลาในแต่ละวัน เพื่อจะเลือกวางมอตกปลาในฝั่งนั้นๆ ได้ นอกจากนี้ จากการที่ชนุนมักได้ทำหน้าที่นำทางให้กับพ่อค้าชาวไทยอีสานข้ามไปขายสินค้าในฝั่ง สปป.ลาว ทำให้เขาได้เรียนรู้เกี่ยวกับช่องทางการซื้อขายแลกเปลี่ยน และเริ่มพัฒนาทักษะความเป็นผู้ค้ารายย่อย โดยนำสินค้าจากไทย เช่น ปลานิล ยา และอุปกรณ์เครื่องใช้ครัวเรือน ข้ามพรมแดนไปขายตามความต้องการของเครือข่ายในลาว และนำสินค้าจากลาว เช่น เรือไม้ ชันไม้ หวดไม้ไผ่ และถ่านไม้ กลับเข้ามาขายในตลาดฝั่งประเทศไทย

การเคลื่อนย้ายเพื่อโอกาสทางเศรษฐกิจ

เมื่อกล่าวถึงกระแสโลกาภิวัตน์มักครอบคลุมประเด็นพิจารณาเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของผู้คน และการไหลเวียนของเงินทุน สื่อ และเทคโนโลยีข้ามชาติ แต่ในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์บรูในพื้นที่ศึกษา จะเห็นว่าชาวยุโรปมีประสบการณ์การเคลื่อนย้ายนับตั้งแต่ถูกกดขี่โดยเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสให้โยกย้ายจากถิ่นฐานเดิมบนที่สูงมาสู่ที่ราบลุ่ม จนนำมาสู่การตัดสินใจอพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งรกรากในเขตประเทศไทย ความเชื่อมโยงระหว่างถิ่นฐานในไทยและลาวเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ชาวยุโรปแสวงหาช่องทางการดำรงชีพในทั้งสองพื้นที่ เช่น กรณีของโก่และชนุนที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้ ในกรณีของ ดี ชายชาวยุโรปอายุหกสิบกว่าปี เป็นพลเมืองไทยที่เคยปฏิบัติหน้าที่เป็นทหารรับจ้างให้สหรัฐอเมริกาเข้าไปทำการรบในพื้นที่ประเทศลาวช่วงสงครามอินโดจีน จนได้แต่งงานและอาศัยอยู่กับภรรยาในประเทศลาว ตีกลับมายังบ้านเกิดหลังจากภรรยาชาวลาวเสียชีวิต และได้แต่งงานใหม่กับหญิงชาวยุโรปในหมู่บ้านสมสนุกในเวลาต่อมา อาจกล่าวได้ว่า ดี โก่ และชนุน เป็นตัวแทนของชาวยุโรปที่เริ่มเข้าสู่วัยสูงอายุซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่หมู่บ้านบรูในปัจจุบัน และแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจจากสายสัมพันธ์ข้ามแดน ดังที่ดีเล่าว่านอกจากจะรับจ้างทั่วไปในหมู่บ้านแล้ว เขายังให้บริการเรือรับส่งข้ามแดนเพื่อหารายได้เสริมให้เพียงพอกับรายจ่ายในครัวเรือนด้วย

นอกจากนี้ ชาวบรูในช่วงอายุไล่เลี่ยกับดี ยังเป็นตัวแทนของชาวบรูวัยแรงงานรุ่นแรกๆ ที่ออกไปหางานทำนอกหมู่บ้าน เช่น ดีเคยไปรับจ้างกรีดยางและตัดสับประดทางภาคใต้ การเคลื่อนย้ายเพื่อโอกาสทางเศรษฐกิจเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปพร้อมๆ กับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมและการปรับตัวต่อรองกับจารีตตามระบบความเชื่อดั้งเดิม ดังกรณีครอบครัวฝ่ายภรรยาของชัย ซึ่งเป็นหนึ่งในครอบครัวชาวบรูที่เลือกไม่ทำพิธีคืนฮีด แต่เน้นการปรับแนวปฏิบัติเกี่ยวกับฮีดให้ยืดหยุ่นสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงต่างๆ และเป็นครอบครัวแรกๆ ที่ตัดสินใจทำพิธีขอขมาผีเพื่อรับชัยซึ่งเป็นชายชาวไทยอีสานเข้ามาเป็นเขย ชัยเป็นอีกคนหนึ่งที่ดีตัดสินใจเดินทางเข้าไปหางานทำในกรุงเทพฯ เนื่องจากไม่มีภาระต้องใช้แรงงาน เพราะครอบครัวฝ่ายภรรยาไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง การแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจของชัยและภรรยาเริ่มจากเป็นแรงงานก่อสร้างและงานรับจ้างอื่นๆ จนปัจจุบันเป็นเจ้าของธุรกิจอาหารทะเลแปรรูป ชัยจึงเป็นตัวแบบตลอดจนเป็นที่พึ่งในการเคลื่อนย้ายเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับเครือญาติชาวบรูวัยแรงงานในปัจจุบัน ซึ่งมีอัตราการเคลื่อนย้ายด้วยแรงจูงใจทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ

ในขณะที่ชาวบรูจากหมู่บ้านในประเทศไทยมักเดินทางเข้าไปหางานในกรุงเทพฯ ชาวบรูจาก สปป.ลาว ก็ข้ามพรมแดนรัฐเข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยต่างมีเป้าหมายคล้ายคลึงกันคือเพื่อส่งเงินให้กับครอบครัวที่บ้านเกิด ในแง่หนึ่ง แบบแผนการเคลื่อนย้ายดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างประชากรและสังคม กล่าวคือประชากรวัยแรงงานชาวบรูส่วนใหญ่ใช้ชีวิตในพื้นที่ห่างไกลจากบ้านเกิดและมีแนวโน้มจะสมรสกับประชากรจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นมากขึ้น ดังเช่นกรณีหลานสาวฝ่ายภรรยาของชัย 2 คน ที่เดินทางไปทำงานในกรุงเทพฯ จนได้พบกับคู่ชีวิตซึ่งเป็นชาวไทยอีสาน แต่ในอีกแง่หนึ่ง วิถีชีวิตที่เชื่อมโยงประสบการณ์ข้ามพื้นที่เชิงกายภาพ ตลอดจนปฏิสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมทั้งในบริบทท้องถิ่นและข้ามท้องถิ่น ได้สะท้อนให้เห็นกลยุทธ์การปรับตัวต่อรองกับเงื่อนไขอันหลากหลายในกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ "ความเป็นบรู" ร่วมสมัยดังในกรณีของ สัม หนึ่งในหลานสาวที่ได้รับความช่วยเหลือจากชัยให้เข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ สัมใช้ชีวิตภายหลังแต่งงานและมีลูก เดินทางไป-มาระหว่างทำงานในกรุงเทพฯ

และกลับบ้านเกิดเป็นระยะเพื่อเลี้ยงลูกซึ่งปกติฝากให้พ่อแม่ช่วยดูแล ก่อนที่สุดท้ายสัมจะตัดสินใจย้ายกลับบ้านเกิดด้วยเหตุผลทั้งในเชิงเศรษฐกิจเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และเหตุผลเชิงสังคมในฐานะลูกสาวที่ดีของพ่อแม่และในฐานะแม่ที่ดีของลูก

สรุป: การประกอบสร้าง “ความเป็นบูร” ร่วมสมัย

บทความนี้ได้อภิปรายถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบความเชื่อกับโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมและพรมแดนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวบูรที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณพรมแดนไทย-ลาว ซึ่งถูกกดดันให้ย้ายลงมาตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ลุ่มตั้งแต่ยุคอาณานิคมฝรั่งเศส และได้ผ่านกระบวนการหลอมรวมเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยและลาว โดยอำนาจรัฐมีบทบาทในความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจผ่านกลไกเชิงการเมืองการปกครอง การศึกษา และโดยเฉพาะวิถีปฏิบัติทางศาสนา ขณะเดียวกันก็ได้ชี้ให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจครอบงำและผู้กระทำการ (Giddens 1984, 14) ภายใต้กลไกเชิงอำนาจของรัฐสมัยใหม่ ชาวบูรมีความเป็น “ผู้กระทำการ” ผ่านกระบวนการปรับตัว ต่อรอง ในปฏิบัติการในระดับชีวิตประจำวัน ซึ่งมีส่วนในการก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นบูร” ร่วมสมัย ในบริบทของการปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมลาวซึ่งเป็นระบบคุณค่าหลักในท้องถิ่น

พลวัตของปฏิสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างวัฒนธรรมบูรกับวัฒนธรรมลาว สะท้อนให้เห็นความเป็นผู้กระทำการของชาวบูร ผ่านกระบวนการนิยามตัวตนและประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นบูรภายใต้กรอบคุณค่าแบบพหุวัฒนธรรมนิยมและเครือข่ายทางสังคมข้ามพรมแดนรัฐชาติและชาติพันธุ์ ทำให้ชาวบูรสามารถเลือกแสดงอัตลักษณ์ได้หลากหลายและสัมพันธ์กับความเป็นไทยอีสานหรือความเป็นลาว อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามก็ได้สะท้อนให้เห็นว่าแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกตามโครงสร้างการจัดองค์กรทางสังคมแบบดั้งเดิม ยังคงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เชื่อมโยงชุมชนชาวบูรกับโครงสร้างทางสังคม-การเมือง-เศรษฐกิจในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย โดยเฉพาะในประเด็นความสัมพันธ์กับเครือข่ายการเมืองท้องถิ่น การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และการเคลื่อนย้ายประชากรเพื่อเป้าหมายเชิงเศรษฐกิจ

การปะทะปฏิสัมพันธ์กับอำนาจรัฐ วัฒนธรรมท้องถิ่น และความเปลี่ยนแปลงทางสังคม-เศรษฐกิจ ทำให้ชาวบรูต้องเผชิญกับความย้อนแย้งระหว่างการดำรงรักษาและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ซึ่งนำไปสู่กระบวนการปรับตัว ต่อรอง หรือแปรเจตนาธรรมณ์และนโยบายรัฐให้เป็นประโยชน์แก่เครือญาติหรือชุมชน ควบคู่ไปกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านการเลือกอ้างอิงและปรับเปลี่ยนคุณลักษณะเชิงวัฒนธรรมต่างๆ เช่น การคืนฮีตอันเป็นกลยุทธ์สำคัญในการต่อรองกับจารีตเดิมและเป็นเครื่องมือปฏิบัติการทางวัฒนธรรมในการรับความเปลี่ยนแปลงจากภายนอก การปรับตัวต่อรองต่างๆ นั้นเป็นพื้นฐานสำคัญของกระบวนการก่อรูปอัตลักษณ์ความเป็นบรูร่วมสมัยที่ยืดหยุ่นและสัมพันธ์กับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น พรหมแดนความเป็นบรูในบริบทสังคมร่วมสมัยจึงอาจดูพร่าเลือน มีความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน แต่ขณะเดียวกัน การปรับตัวต่อรองกับอำนาจและความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ก็สะท้อนให้เห็นว่าพลวัตของวิถีชีวิตและตัวตนความเป็นบรูที่หลอมรวมกับกลไกอำนาจรัฐ และเป็นผลสืบเนื่องของกระบวนการโลกาภิวัตน์ ยังมีมิติที่ยืดหยุ่นและผสมผสานกับทั้งระบบคุณค่าดั้งเดิมและเครือข่ายทางสังคม-เศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- แกรนท์ อีแวนส์. 2549. *ประวัติศาสตร์สังเขปประเทศลาว: ประเทศกลางแผ่นดินเอเชียอาคเนย์*. ดุษฎี เฮย์มอนต์, แปล. กรุงเทพฯ: ซิลค์เวอร์ม.
- จามะรี เชียงทอง. 2550. “การเมืองเรื่องชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และความรู้พื้นถิ่นในไทย เวียดนาม และลาว.” ใน *ความท้าทายทางสังคมในภูมิภาคแม่น้ำโขง*, บรรณาธิการโดย มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด และจอห์น ดอร์. อุบลราชธานี: ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2538. *วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. 2542. *รวมบทความทางประวัติศาสตร์ 2*. มหาสารคาม: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธีรพันธ์ ล. ทองคำ. 2544. *ภาษาของนานาชนเผ่าในแขวงเซกอง ลาวใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณรงค์ อัจสมิติ. 2555. “รัฐชาติ ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ไทดำ.” *วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา* 31(2): 55-78.
- ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล. 2548. “ทบทวนภูมิปัญญา ทำหายความรู้.” ใน *ภูมิปัญญาไทย-ภูมิปัญญาเทศ*, บรรณาธิการโดย ดาริน อินทร์เหมือน. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- เปรมวิทย์ ท่อแก้ว. 2534. “การก่อตั้งและขยายตัวของธรรมยุติกนิกายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พ.ศ. 2394-2473).” *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- ภูมิวิไล ศิริพลเดช. 2550. *เพศภาวะและการพัฒนาในสังคมชนบทลาว: กรณีศึกษาโครงการพัฒนาฝายน้ำตาด*. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศิริจิต สุนันตี๊ะ. 2556. "สถานการณ์โต้แย้งเรื่องพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย." *วารสาร ภาษาและวัฒนธรรม* 32(1) มกราคม-มิถุนายน: 5-30.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2542. "ประมวลองค์ความรู้ชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกในประเทศไทย: รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์." กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Baird, Ian G. and Bruce Shoemaker. 2008. *People, Livelihoods, and Development in the Xekong River Basin, Laos*. Bangkok: White Lotus Press.

Condominas, Georges. 1990. *From Lawa to Mon, From Saa' to Thai: Historical and anthropological aspects of Southeast Asian social space*. Canberra: Research School of Pacific Studies, Australian National University.

Dang, Nghiem Van, Chu Thai Son and Luu Hung. 1993. *Ethnic Minorities in Vietnam*. Hanoi: The Gioi Publishers.

Giddens, Anthony. 1984. *The Constitution of Society: Outline of the theory of structuration*. Berkeley: The University of California Press.

Keyes, Charles. F. 1979. *Ethnic Adaptation and Identity: The Karen on the Thai frontier with Burma*. Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues.

Malešević, Siniša. 2010. "Ethnicity in Time and Space: A conceptual analysis." *Critical Sociology* 37(1): 67-82.

Miller, John D. 1971. "Bru Kinship." *Southeast Asia: An international quarterly* 2(1): 62-70.

Nguyen, Van Thang. 2007. *Ambiguity of Identity: The Mieu in North Vietnam*. Chiang Mai: Regional Centre for Social Science and Sustainable Development, Chiang Mai University.

Seidenfaden, Erik. 1952. "The Kui People of Cambodia and Siam." *JSS* 39(2): 144-180.

Schliesinger, Joachim. 2003. *Ethnic Groups of Laos Vol. 2*. Bangkok: White Lotus Press.

Winichakul, Thongchai. 2000. “The Others Within: Travel and ethno-spatial differentiation of Siamese subject 1885-1910.” In *Civility and Savagery: Social identity in Tai States*, edited by Andrew Turton. Surrey: Curzon Press.

Vargyas, Gábor. 1996. “Ancestors and the Forest among the Brou of Vietnam.” *Diogenes* 44(174): 117-127.

เอกสารภาษาลาว

ภิรมฉินเฒ่า. 2008. *ັນດາຊົນເຜົ່າໃນ ສປປ. ລາວ (The ethnic groups in Laos)*. ນະຄອນຫຼວງວຽງຈັນ: ກິມຂົນເຜົ່າ.

